

BLED Slovenija

Občina Bled, Gorenjska regija

(Otmar HEINZ: Frühbarocke Orgeln in der Steiermark, Zu Genese eines süddeutsch-österreichischen Instrumententypes des 17. Jahrhunderts. Priloga na CD plošči. Delovni prevod Jurij Dobravec, Ars organi Sloveniae 2013-12-24)

1. Proštjska cerkev Marijinega vnebovzjetja na Otoku na Blejskem jezeru; Bled/Veldes je od leta 1004 pripadal pod posestvo knezoškofije Briksen, ki je imela na Otoku proštjske pravice; gotska cerkev je bila v 17. stoletju barokizirana; glavni oltar je iz poznega baroka, stranski oltarji 1669; orgle stojijo na sredini dvignjenega kora na zahodni strani cerkve; tem orglam je to njihova prvotna lokacija.

2. Orgle z 8 čeveljsko osnovo; iz 17. stoletja je ohranjena le orgelska omara, pri kateri so stranske stene odžagane, manjka tudi zadnja stena; značilnosti piščali v registrih Principal 8', Portun 8' in Oktavbass 8' nakazujejo, da so še v prvotnem stanju.

3. Orgle je leta 1639 izdelal orglar Paul Rotenburger iz Celovca (Klagenfurt).

4 Originalna dispozicija ni ohranjena; kaže, da je šlo za orgle z 8 čeveljsko osnovo z enim maualom in pedalom.

5 Mere orgelske omare: širina podnožja 2230 mm, širina piščalnega nastavka 2900 mm; skupna višina 4270 mm (brez rezljanega nastavka); originalna globina 500 – 800 mm (1912 je bil zadnji del odrezan in omara podaljšana do zahodne stene cerkve). Pregled pročelja: naris pročelja je razčlenjen na odgelsko podnožje in piščalni nastavek. Orglesko podnožje in piščalni nastavek sta oba členjena v tri navpične razdelke; nekoliko poglobljen srednji del podnožja je v originalu služil kot igralna niša s klaviaturami in registrskimi potegi, nad katero je krilna plošča z napisom 4 verza psalma 150:

LAVDATE EVM IN TIMPANO ET CHORO / LAVDATE EVM IN CHORDIS ET ORGANO.

Krilna plošča ima na vseh vogalih razširitve v obliki oglatih ušes, na zgornjem robu pa jepolžasti rezljani ornament (podobno v Schiterndorfu); srednje polje orgelskega podnožja je zaključeno z dvojnimi zaobljenimi podstavkom poličaste oblike, ki se na okroglih zaključkih končuje s ščitasto ploščo (adikulo) in strehastim čelom (prim. Schnilterndorf), ki je ob straneh rezljano; polžasto rezljane roke zapolnjujejo tudi kot med ožjim orgelskim podnožjem in širšim piščalnim nastavkom; mejni zidec ni razčlenjen in nima nobenih dodatnih letvic; navzgor se dviga prospektni del z navpičnim ogrodjem, tremi pročelnimi polji, zgornjimi prekladami (arhitrav) in čelnim zaključkom; prospektni sklop s svojimi tremi piščalnimi polji sledi t.i. shemi bazilike – dve stranski nižji polji in osrednje višje polje; dolžina piščali obeh stranskih polj se povečuje od sredine proti robu, praznine nad njimi pa na obeh straneh pokriva okrasno zastiralo; srednje polje je v obliki mitre v katerem praznino zapolnjujeta dve zastirali; nedeljena robna letev zastirala poudarja namen zastirala; ploska prospektna polja so se v originalu prekrila z krilnimi vrati, ki niso ohranjena, vidni pa so sledovi žebeljev za pritrditev pregibnega okovja; v nasprotju z vmesnim zidcem je zgodnji venec dvodelen, med obema deloma je preklada (arhitrav); na skrajnem levem in desnem delu vsake preklade je kvader diamantne oblike, pod katerim je rezljani okrasek v obliki štirih listov; prospektni nastavek ne navzgor nadlajuje v elegantno razčlenjeno okrasno čelo, pri čemer sta stranska elementa rogasto zavita, kraka nad srednjim poljem pa imata ravne robove trikotno oblikovanih elementov; proti sredini nad stranskimi polji sta

nameščena dva piramidasta nastavka; členjeni nastavek nad osrednjim poljem se navzgor nadaljuje še z majhnim podstavkom, na katerem je figura monštrance z žarki in monogramom IHS, ki nakazuje povezave z jezuiti; oblika stroge ploskovnosti prospektnega nastavka je obogatena z izdatno ornamentiko polnil; kontrastno okrasje skupaj z obrobami in polnili skuša prikazati in nakazovati na slovesni sijaj glasbila.

Slog: Orgelski prospekt sledi shemi bazilike s prevladujočim osrednjim poljem, ki se slogovno nagiba k oblikam starejših renesančnih orgel, ki niso imele stebriščne strukture, so pa vedno imele vratna krila, s katerimi se je prospekt zaprl (prim. Stallhofen, Schilterndorf).

Poslikava: osnovna barvna odtenka sta rjava in zlata; ali je bil prvotni namen posnemanje ebenovine (prim. St. Veit, Frauenberg), je pa večkratnem prebarvanju nemogoče ugotoviti brez podrobne analize barv; diamantni kvadri in zgornji podstavki nastavkov so modri; vsi ornamenti so pozlačeni, kar prispeva k splošno slovesnemu vtisu.

Grb: na orgelski empori je lesena tabla z grbom, ki je na spodnji strani odrezan. Slika prikazuje dvojni grb, na katerem so škofovska mitra, palica in meč ter letnica 1641. Desni del dvojnega grba predstavlja škofijo Briksen, ki ima na desni na rdeči podlagi velikonočno jagnje z zmagoslavno zastavo. Levi del ima na srebrnem polju rdečega orla, ki ima prečno preko prsi zlato škofovsko palico – kot simbol cerkvene kneževine Briksen. Tak grb lahko vidimo tudi v stolnici v Briksnu, kjer ga izpostavijo v času izpraznjenega škofovskega sedeža. Dvojni grb je lahko pripadal delu orgelske omare.

Na ometani ograji orgelske kora je naslikan še en grb v fresko tehniki, ki pripada briksenškemu kanoniku Franzu von Enzenbergu, kateremu so leta 1684 pripadle pravice proštije na blejskem Otoku. Ta grb je lahko nastal v času, ko so prvotno gotsko stavbo barokizirali.

42 prospektnih piščali (original) Principala 8 (C – a₂; labiji na oslovski hrbet) so razporejene v tri polja po vzorcu 16 – 11 – 15; zaradi neenakega števila piščali v stranskih poljih je simetrija nekoliko porušena.

6. Prvotno so bile v osrednjem polju podnožja orgelske omare nameščene klaviature; registrski potegi so bili navpično v obliki kovinskih ročic; mesta rež ročic so na prekrivni barvi še razpoznavne, iz položaja pa je mogoče ugotoviti višino originalne manualne klaviature; registrske ročice so bile vodoravno nameščene na obeh straneh nekdanjega manuala in so se morale pri izklopu registra zaskočiti (prim. Stallhofen, Teufenbach, St. Veit).

9. Pri novih orglah iz leta 1912 so uporabili materiale za tri registre: principal 8' v prospektu, burdonček 8' in oktavni bas 8'.

12. Orgle je Celovski orglar Paul Rotenburger izdelal leta 1739 za 320 fl., kar dokazujejo dokumenti v arhivu župnije Bled:

31. marca 1639 je sklenil otoški duhovnik Michael Adolf Waidmann vpričo grajskega glavarja Adama Pipana pogodbo z orglarskim mojstrom Pavlom Rottenburgerjem iz Celovca, da bo ta naredil za otoško cerkev nove orgle na 4 registre za 320 fl. Orgle so bile izdelane, postavljene in plačane še istega leta, kar je potrdil mojster Rottenburger s pobotnico 8. avgusta 1639.

Vsekakor gre pri navedbi štirih registrov za napako. Znesek plačila in velikost orgelske omare nedvomno kažeta na večje število registrov.

Cerkveno računovodstvo za leto 1680 omenja organista.

1681 so izplačali 26 kr. za 3 nove pogonske jermene za meh (Balg-Riemen)

1687/1688 je Johann Lauterspeckh iz Studenic na spodnjem Štajerskem orgle očistil in popravil za 11 fl. 6 kr.

Inventar 1722 navaja: Na koru: 1 velike orgle.

1912 je orglar Anton Dornič v historično omaro vgradil pnevmatske orgle in pred omaro namestil prostostoječi igralnik; igralnik je obrnjen proti severu in onemogoča celoten pogled na zgodnjebaročno pročelje orgelske omare; orgelska omara je podaljšana nazaj, pri čemer je bila originalna zadnja stena odstranjena; sedanja omara nima več svojih originalno vitkih velikostnih razmerij.

Dorničeve orgle imajo naslednjo dispozicijo:

I. Manual		II. Manual		Pedal	
Bordun	16'	Flavtni principal	8'	Subbas	16'
Principal	8'	Bordunček	8'	Pianobas	16'
Bordun	8'	Viola d'Amore	8'	Oktavni bas	8'
Salicional	8'	Vox Coelestis	8'		
Flauto Amabile	8'	Praestant	4'		
Ojstra flavta	4'	Flauto Dolce	4'		
Oktava	4'	Kvinta	2 2/3'		
Mixtura	2 2/3'	Flavtica	2'		
		Terca	1 3/5'		

13. Sedanje orgle so omejeno uporabne; zaradi izjemne redkosti in spomeniške vrednosti poznobaročne omare obstaja želja umetnostnozgodovinske stroke, da bi rekonstruirali zadnjo steno omare in dolgoročno v omaro namestili glasbilo ustreznih mer v zgodnjebaročnem slogu; sedaj vgrajene Dorničeve orgle oziroma njihove dele bi lahko postavili v novo omaro v kakšno drugo cerkev.